

Diskrimineerimine ooperilaval

LIIS KOLLE

ooperilavastaja

ooperis seisavad uhketes riietes tüüakad tädid ja onud lava ääres ning teevad dramaatilisi žeste –

see on muusikateatrist välja kujunenud kliše. Millal ja kuidas see tekkis? Osa pakutavast tõesti vastab sellele ettekujutusele, hirmutades näitemänguhuvilist rahvast ooperist eemale. Sest erinevalt draamaetendusest on isegi realistlikult lavastatud ooperis täiesti okei, et teismelist tütarlast mängib viiekümneandates eluaastates sopran, tema isa jälle kahekümneandates bass või bariton; et tiisiku-sehaige näib oma ümarate vormidega tervisest pakatavat; et võitmatu kangelane võib olla ainult 1.60 m pikk; et jaapanlanna osas näeme afroameeriklannat, etiooplannana blondi eurooplannat, flegmaatilise valkäärina vilgast kaukaaslast jne. See kõik on ooperis (ja järjest rohkem ka sõnateatris) igati aktsepteeritav ja ärgem unustagem, et lisaks on hulk poiste või noormeeste rolle kirjutatud naishäällele, millega muidugi kaasneb naise keha. Vastupidist varianti esineb vähem, kuid siiski: Donizetti “Viva la mamma” värvikas nimitegelane, ka Humperdincki “Hansukese ja Gretekeses” Nõia partii antakse tihti meeslauljale, ajalukku vaadates ei saa jätta rääkimata Farinellist ja teistest kastraatidest – neist moodsa interseksuaalsuse eelkäijatest, kelle traditsioon ulatus 20. sajandisse välja. Kastraadid (ja nendega paralleelselt kontratenorid) esinesid nii meeste kui naiste osades, mis tegi üldpildi väga värvikaks, segaseks ja põnevaks. Kõik need tavaelus ja suures osas sõnateatriski ettekujutamatud absurdsused läksid muusikateatri laval vaikimisi läbi. Näiteks kadunud Pavarottit peeti suu-

reks ooperilauljaks ka siis, kui ta etenduse lõpuni viimiseks vajab juba laua või tooli pidevat ligiolu.

Kuid korraga kirjutati: üks lauljatar on liiga paks! Kuidas see saab üldse võimalik olla?

Sobimatult “matsakas” kavalier

Skandaal lahvatas möödunud aastal mainekal Glyndebourne'i festivalil, kui Financial Timesi kriitik Andrew Clark iiri metsosoprani Tara Erraughti kohta kirjutas, et tema “Roosikavaleri” Octavian on kui “lihav beebirasva pundar”, ehkki osa on “suurepäraselt lauldud”. Ning ta polnud üksi, samalaadsete märkustega sekundeerisid teisedki arvustajad, näiteks Independent siunas “perversset” casting’ut. Ühtäkki ei pühitsenud eesmärk enam abinõu ehk briljantsest vokaalist hoolimata ei andestatud “ebaatraktiivset” kehakuju. Nagu kiuste oli selles Richard Jonesi unenäolisust (*sic!*) rõhutatavas lavastuses Marssaliprouaks kõhnuke Kate Royal – haruldane ebaõnn, kuna enamasti kipuvad kõrgete naishäälte omanikud metsodest trullakamad olema. Või kas üldse? Saksamaa üks tõsiseltvõetavamaid päevalehti Süddeutsche Zeitung avaldas sarjas “Kui tolerantne on Saksamaa?” 10. novembril 2014 erilehekülje diskrimineerimisest ooperilaval välimuse tõttu. Ajakirjanik Katharina Häringer kohtus Tara Erraughtiga pool aastat pärast seda juhtumit ehk nn Taragate'i Münchenis (Baieri Riigiooper on lauljatar koduteater). Selleks ajaks oli naisekeha karmilt arvustanud meeskriitikuid süüdistatud seksismis ja näiteks ajalehe The Telegraph arvustaja Rupert Christiansen oli esinenud vastulausega, milles kaitses oma õigust kritiseerida ooperietendust selle kõigis aspektides ja püüdis argumenteerida, miks tüse Erraught ei suuda usutavalt kehastada *Principal Boy* tüüpi Octavianit. (Seejuures ei näe Erraught välja nagu

Montserrat Caballé, vaid on lihtsalt täidlusele kalduva kehakujuga.) Christiansen ise oli iirlanna kohta kasutanud sõna “matsakas” ja väitnud, et ükski kolmest kostüümist ei suutnud tema “vastupunnivat keha” osale sobivaks muuta. Kuidas niisuguste hinnangute järel ikka uuesti lavale minna? Erraught väidab Häringerile, et kriitikat ta ei loe ja pealegi teadis ta hetkest, mil ooperilaulja elukutse kasuks otsustas, et midagi sellist võib juhtuda. “Lauljannana ei saa sul kõike olla. Aga mida sul hea hääle ja tehnika kõrval vaja läheb, need on enesekindlus ja isiksus.”

Kas ooperiteater on moemaja?

Nõudmine saledate (nais)lauljate järele on viimase 20 aastaga tõepoolest suurenenud. Müncheni muusikakõrgkooli lauluosakonna juhataja, lavastaja Balázs Kovalik tunnustab, et kehakuju mängib rolli juba sisseastumiseksamitel, sest diplomande peab ju ooperimajadele “müüma” ning paljud lavastajad ja intendantid ootavat just nimelt “visuaalset klišeid”. Sama kinnitab õiglaste honoraride eest võitleva ühenduse Art but Fair Saksamaa haru juht Johannes Schatz, kes teab rääkida töökoulutusest, milles paktsudel paluti mitte kandideerida. Möödunud aastal ajakirja Opernwelt kriitikutele aasta ooperimaja tiitli pälvinud Baieri Riigiooperi intendant Nikolaus Bachler soovust ütleb, et otse loomulikult võtab ta ka kogukamaid lauljaid tööle – “me pole ju moetootjad”. Samas mõonab ta, et kuna ooperilavastuste teatraalsele küljele esitatakse aina suuremaid nõudmisi ja lauljad peavad olema väga liikuvad ning treenitud, on temagi täheldanud peaosade lauljate jätkuvat “õhenemist”. Juba “vanadel headel aegadel” võttis hilisem *diva assoluta* Maria Callas 30 kilo alla. Pool sajandit hiljem panid ooperisõbrad tähele Deborah Voighti äkilist salenemist – lauljatar käis maovähendusoperatsioonil,

Skandaali vallandanud R. Strauss'i "Roosikavaler" Glyndebourne'i festivalil 2014. aastal (lav Richard Jones). Octaviani osas "paks" Tara Erraught, Marssaliproua – Kate Royal.

FOTO WWW.STANDARD.CO.UK

ajendiks tõsiasi, et jäi Covent Gardenis osast ilma, kuna ei mahtunud kleiti, mille kandmist lavastaja tingimata nõudis. Samas võib kiire allavõtmine häälele halvasti mõjuda: kui rinna- ja kõhulihased muutuvad, ei pruugi hingamine ja diafragma tugi enam endiselt toimida, seega kannatab tehnika ja hääle võib n-ö šoki saada. Kuid – kes ei riski, see šampanjat ei joo!

28-aastane Erraught lava jaoks dieeti ei pea, kuid käib iga päev jooksmas, et vormis olla. Hamburgi Riigiooperis hiljuti nähtud etendusel oli siinkirjutajal võimalus oma silma ja kõrvaga veenduda, kuidas tema hääle ja keha laval mõjuvad. Vastupidi "Roosikavaleri" puhul väidetule (kuigi mulle jäi härrade kriitikute puhul siiski arusaamatuks, miks küpses eas marssaliproua ei võiks armuda priskemat sorti noorukisse; rõhutati ju Erraughti täidlust, mitte tema

naiselike vormide esiletükkivust) aitas Rossini "Tuhkatriinus" laulja välimus minu meelest lavastaja Renaud Doucet' kontseptsioonile tublisti kaasa. Eks ole ju paksuke (ja kunstnik André Barbe'i tahtel veel prillidega!) neidis tänapäeva autsaidid, Hollywoodi tuhkatriinulugude klišee tõrjutud ja ebaatraktiivsest tüdrukust, kelle tõelise ilu ja väärtuse avastab unelmate prints (Hamburgis oli selles osas imeline Rossini-tenor Maksim Mironov, kes laulab Don Ramiro't paljudes tähtsates ooperiteatrites). (Ei saa jätta vahele torkamata, et noorema õe osatäitja oli Tuhkatriinust ainult mõnevõrra saledam.) Esimesest etteastest peale võtsid Tara Erraughti soe, mahlakas, küpselt sametise tämbriga hääle ja tema ühtaegu maitsekas ning julge musitseerimine mind oma lummusesse. Kuid mitte ainult. "Paksuke" hiilgas ka näitlejana nii dramaatilistes kui ka koomilises

stes stseenides, Tuhkatriinu mõjus armsalt ja tütarlapselikult, kuid temas oli ka küllalt tugevust ja tahtejõudu, et südilt oma õnne eest võidelda. Väliselt üliefektne, 1930. aastate *science fiction*'i liigutavalt algeliste robotite ja humanoidide maailmas mängiv lavastus libises isenesest meelelahutuslikult pealispinnal, kuid Erraughti ja Mironovi osatäitmised rikastasid seda tõelise tundesügavusega. Publik juubeldas, nagu ta seda ka Münchenis teeb, kogu "Taragate" tundus veel ebatõelisema viirastusena kui enne etenduse külastamist. Kuid olen ilmselt väga harjunud saksa kriitikute pehmema tooniga, nende iroonia jääb professionaalsele tasandile ja läheb harva isiklikuks. Režiiassistendilt sain teada, et eelmine selles menukas lavastuses Angelinana esinenud lauljanna oli tumedanahaline – veel üks autsaidid!